

Az átokhasználat pragmatikája

Szalai Andrea

MTA Nyelvtudományi Intézet

Az előadás egy etnicizált diszkurzív stratégia, az átokhasználat pragmatikai szerepét vizsgálja a romani interakcióban. A nyelvi adatok egy gábor roma közösségekben végzett terepmunka során kerültek rögzítésre. A szakirodalom a romák közötti interakcióban gyakori feltételes átkokat elsősorban az asszertív vagy elkötelező eskü és ígéret beszédaktusának kivitelezésére szolgáló stratégiaként említi. E diszkurzív formák előfordulása azonban nem korlátozódik az említett beszédaktusokra. A feltételes átkok elsődleges pragmatikai szerepe nem bizonyos beszédaktusok kivitelezése, hanem a viszonyulásjelzés (Du Bois 2007, Johnstone 2009). A viszonyulásjelzés az értékelő nyelvhasználat egy módja, amely olyan kommunikatív célokat szolgál, mint a) a beszélő véleményének kifejezése a proposícióval kapcsolatban, b) a hallgató proposícióhoz való viszonyulásának, attitűdjének befolyásolása, c) a diskurzus szerkezetének alakítása (pl. a szerkezeti egységek közötti határok jelzése révén, Hunston–Thompson (2000: 6-13)).

A feltételes átkok kulturálisan sajátos, konvencionális illokúcióserő-módosítóknak is tekinthetők, amelyek az általuk kísért beszédaktus illokúciós hatását módosítják (Sbisà 2001), és az illokúciós erő különböző fokozatainak kifejezésére adnak lehetőséget (Holmes 1984). Gyakori, hogy a beszélő egy korábbi fordulóban tett megnyilatkozását módosítják, jellemzően erősítik azt. Az előadás célja interakció-elemzés révén bemutatni azt a folyamatot, ahogyan a diszkurzív formák viszonyulásjelző és illokúciós hatást módosító szerepe a résztvevők közötti egyezkedés során kibontakozik. A feltételes átkok mellett a résztvevők rendszerint más nyelvi (prozódiai, lexikális, diskurzus-szintű) és non-verbális (Wee 2004) eszközöket is használnak interakciós és társas céljaik érdekében, ezért ezek együttes előfordulását érdemes vizsgálni.

Az előadás felveti azt a kérdést is, hogy miért lehetnek a feltételes átkok a szóbeli befolyásolás hatékony stratégiái, és rámutat arra, hogy azok viszonyulásjelző funkciója csak az interakció társas aspektusai, a társas kép (arc) iránti érzékenység és az interakcióban zajló kapcsolati munka (Locher–Watts 2005) figyelembe vételével érthető meg.

Hivatkozások

Du Bois, J. (2007), The stance triangle. In R. Englebretson (szerk.), *Stancetaking in discourse: Subjectivity, evaluation, interaction*. Amsterdam: John Benjamins. 139–182.

Holmes, J. (1984), Modifying illocutionary force. *Journal of Pragmatics* 8: 345–365.

Hunston, S. – Thompson, G. (2000), (szerk), *Evaluation in Text. Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.

Locher, M. A. – Watts, R. J. (2005), Politeness theory and relational work. *Journal of Politeness Research* 1: 9–33.

Sbisà, M. (2001), Illocutionary force and degrees of strength in language use. *Journal of Pragmatics* 33: 1791–1814.

Wee, L. (2004), 'Extreme communicative acts' and the boosting of illocutionary force. *Journal of Pragmatics* 36: 2161–2178.